

24. Кузьменко Д. До питання про створення електронного літературного корпусу. // *Studia Linguistica*. Випуск 4/2010 – Режим доступу : http://philolog.univ.kiev.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_4/327_330.pdf
25. Кундіс Л. Т. Національні корпуси іспанської мови. // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 27. – С. 39.
26. Ланде Д. В. Елементи комп'ютерної лінгвістики в правовій інформатиці. – К. : НДІП НАПрН України, 2014. – 168 с. – <http://poiskbook.kiev.ua/art/ele/elementry1.pdf>
27. Лінгвістичні корпуси: вихідні поняття та інструментарій. – Студопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.net/10_35829_lingvistichni-korpusi-vihidni-ponyattya-ta-instrumentariy.html
28. Лук'янець Г. Г. Основні напрямки сучасних корпусних досліджень мови та перспективи їх подальшого розвитку. // *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. – № 44. – 2012. – Режим доступу : <http://journal.nuft.edu.ua/index.php/swnuft/article/view/649>
29. Магомедова А. Н. Корпусная лингвистика и контекстное разрешение лексической многозначности слов. Автореф. дисс. – Махачкала, 2004. <http://cheloveknauka.com/korpusnaaya-lingvistika-i-kontekstnoe-razreshenie-leksicheskoy-mnogoznachnosti-slov>
30. Монахова Т. В. Застосування прийомів корпусної лінгвістики в лексикографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Philology.Linguistics/2009_85/85-11.pdf, 2009.
31. Плунгян В. А. Почему современная лингвистика должна быть лингвистикой корпусов? (Публичная лекция, прочитанная 01.10.2009). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.polit.ru/lectures/2009/10/23/corpus.html>.
32. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с. – С. 667.
33. Соціальна мережа науковців – Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.science-community.org/ru/poiskvak>
34. Фонд знаній «Ломоносов» – Електронний ресурс. – Режим доступа : <http://www.lomonosov-fund.ru/enc/ru/encyclopedia:01210>
35. Яскевич А. А. Корпусная лингвистика // *Энциклопедия для школьников и студентов* : в 12 т. Т. 1: Информационное общество. XXI век / под общ. ред В. И. Стражева. – Минск : Белорусская энциклопедия, 2009. – С. 167–169.

УДК 811.111'373. 46:33

З. Б. Куделько,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СИНОНІМІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ ДИПЛОМАТІЇ

Стаття аналізує особливості синонімії у англійській терміносистемі дипломатії, досліджує шляхи її появи, різновиди повних та часткових синонімів у даній фаховій субмові.

Ключові слова: терміносистема дипломатії, синонім, семантичний синонім, стилістичний синонім, повний синонім, частковий синонім, джерела синонімії.

Статья анализирует особенности синонимии в английской терминосистеме дипломатии, исследует пути ее появления, разновидности полных и частичных синонимов в данном профессиональном подязыке.

Ключевые слова: терминосистема дипломатии, синонимия, семантический синоним, стилистический синоним, полный синоним, частичный синоним, источники синонимии.

The article highlights peculiarities of synonymy in English diplomatic language, researches ways of its appearing, kinds of full and partial synonyms of the term system of this professional sublanguage.

Key words: term system of diplomacy, synonymy, semantic synonym, stylistic synonym, full synonym, partial synonym, sources of synonymy.

Процес формування нових наукових та технічних термінів, тобто процес найменування нових понять науки й техніки, в основному, проходить за загальними законами мовної номінації, однак термінологічна номінація має і свою специфіку. Однією зі специфічних рис термінологічної номінації є негативне ставлення до термінів-синонімів, проте, практика створення та функціонування термінів свідчить про те, що дане лінгвістичне явище стає все більш характерним для термінології, хоча однією з вимог, яку ставлять до ідеального терміна є вимога відсутності синонімів. Вагомий внесок у дослідження проблеми синонімії в термінології зробили такі вчені, як Е. Вюстер, Д. С. Лотте, Т. Р. Кияк, Я. Є. Думашівський, Р. В. Іваницький, G. Budin, H. Felber, та інші [1; 6; 5; 3; 4; 7; 8].

Метою нашого дослідження є аналіз деяких аспектів синонімії у терміносистемі дипломатії англійської мови, виявлення шляхів їх появи у фаховій субмові дипломатії.

Традиційно до синонімів відносять «близькі або тотожні за значенням слова, що по-різному називають одне й те ж поняття про предмет, явище, дію тощо, але відрізняються між собою або відтінками значень, або стилістичним забарвленням, або одночасно обома ознаками» [2, с. 21].

Визначення синонімії базуються на близькості значення ЛО, в той час як термінологічні синоніми мають абсолютну семантичну взаємозамінність. Тому терміни-синоніми слід визначати як терміни абсолютно тотожні за значенням і взаємозамінні в будь-якому контексті.

Синонімія термінів специфічна у порівнянні з аналогічним явищем у мові загального призначення. Її специфіка зумовлена особливостями лексичного значення терміна, яке вичерпується змістом вираженого наукового поняття (*інтенціоналом*) і не включає периферійні семантичні компоненти (*імплікаціонал*).

Термінологічні синоніми, що визначають одне й те ж поняття в межах відповідної терміносистеми, мають тотожні значення і не мають характерних для загальнономовних лексичних синонімів семантичних, стилістичних і емоційно-експресивних відтінків. Семантична тотожність синонімічних термінів зумовлює їх рівноправне становище в складі синонімічного ряду і повну взаємозаміну в науковому тексті.

Основна і єдина різниця між терміносинонімами, що виражають одне й те ж поняття, пов'язана зі способом представлення і визначення цього поняття, тобто з характером їх внутрішніх форм. У поняття внутрішньої форми ми вкладаємо розуміння однієї або кількох ознак, зафіксованих терміном і реалізованих у морфемній структурі цього терміна.

У процесі аналізу терміносистеми дипломатії виявлено синонімічні ряди, в тому числі і такі, що налічують більше 2 синонімів: *border, frontier, boundary* (кордон); *expenditures, expenses, costs* (витрати); *friction, differences, discord* (незгоди, тертя, чвари); *mediator, agent, ambassador, contact man* (посередник (в переговорах)).

За кількістю синонімів термінологія дипломатії здебільшого наближається до дисциплін описового характеру (історія, медицина й ін.), де кількість синонімів сягає 20% [3, с. 276].

У ході дослідження складу рядів, що формуються синонімічними термінами терміносистеми дипломатії, було виявлено такі джерела синонімії:

1. Спеціалізація слів загальної мови, що ґрунтується на:

а) метафоричному переносі

twin-city – partner community (партнерство); *secret talks – offstage talks – back-room, backstage, behind-the-scenes negotiations* (закулісні переговори);

б) метонімічному переносі: *insurance policy – insurance cover* (страховий поліс): дія – предмет; *currency clause – exchange clause* (валютне застереження): дія – місце;

2. Запозичення іншомовних термінів.

four-power conference – quadripartite conference (конференція чотирьох сил); *talks – negotiations* (переговори); *platform – dais* (подіум); *agenda – business of the day, business, calendar, order of business* (порядок денний); *autarky – political (economic) self-sufficiency* (автаркія). *apartheid – racial segregation* (апартеїд)

3. Скорочення формальної структури терміна:

а) лексичне скорочення:

vanguard – van (авангард); *arms – coat of arms* (герб); *reservation – reserve* (застереження); *refugee immigrant – refugee* (біженець)

Невживання якогось компонента може також мати граматичні й морфологічні наслідки: *foreigners – foreign citizens/nationals* (іноземці); *belligerent power – the belligerents* (воююча сторона); *overhead expenses – overheads* (надмірні витрати); *invisible exports – invisibles* (невидимий експорт); *letter of credence – credentials* (вірчі грамоти).

б) словотвірне скорочення:

prisoner of war – POW (військовополонений); *International Monetary Fund – IMF* (Міжнародний валютний фонд); *Federal Reserve System – FRS* (Федеральна резервна система США); *European Monetary System – EMS* (Європейська валютна система);

в) скорочення засобами символіки:

До цього різновиду синонімів належать назви грошових одиниць світу та їхні символи: *Canadian dollar – C\$* (канадський долар); *New Zealand dollar – NZ\$* (новозеландський долар).

4. Невідповідність внутрішньої форми терміна змістові вираженого поняття, що веде до пошуку більш точного визначення:

state leader – statesman – state figure (державний діяч); *state – nation – country* (державна); *citizen – national* (громадянин); *treaty – agreement – pact – contract* (договір);

5. Наявність різних шкіл та напрямків, що послуговуються різними термінами на означення одного й того ж поняття:

member country – member nation – member state (країна-член); *limit of credit – credit line* (ліміт кредитування); *fake – forgery – fraud* (підробка (документів, підпису тощо)); *exchange crisis – monetary crisis* (валютна криза).

Лінгвістична природа синонімії визначається різним ступенем семантичної близькості термінологічних одиниць. Аналіз синонімів у термінології ринкових взаємин виявив існування семантичних і стилістичних синонімів. Семантичні (ідеографічні) синоніми відтінюють різні сторони об'єкта, який вони позначають, вказують на різний ступінь виявлення ознаки, а також – на іншу смислову своєрідність слів. Стилістичні – дають різну оціночну характеристику об'єкта, що позначають.

У ході дослідження виявлені стилістичні синоніми, що вживаються в дипломатичному слензі: *flimflam lottery* – сленговий синонім до *fraud* (шахрайство) *shuttle merchant* – сленговий синонім до *traveling merchant* (комівояжер); *hyped-up politician* – сленговий синонім до *well-publicized politician* (відомий політик), а також застарілі синоніми, що вживаються в дипломатичній кореспонденції: *your favour, your command*, що є синонімами до *your letter* (ваш лист), *your order* (ваш наказ).

Слід зазначити, що відношення між семантичними синонімами є системними, на відміну від стилістичних, що узгоджується з вимогою стилістичної нейтральності, яка ставиться до термінів.

Семантична сутність синонімії веде до необхідності розрізнення двох видів синонімів – повних і часткових (відносних). До речі, вважаємо, що термін *абсолютні синоніми* недостатньо точний, оскільки, з одного боку, для лінгвістики поняття *абсолютності* саме по собі некоректне й нереальне і, з іншого боку, навіть за умови повної семантичної ідентичності терміни-синоніми відрізняються своїм стилістичним вживанням. Отже, терміни є повними синонімами тоді, коли зміст їхніх понять ідентичний, тобто коли вони в будь-якому контексті є взаємозамінними [5, с. 95]. Прикладами повних синонімів терміносистеми дипломатії є наступні терміни: *home policy – domestic policy – internal policy* (внутрішня політика); *foreign policy – external policy* (зовнішня політика); *middleman – mediator* (посередник).

Повні синоніми представлені:

1) аббревіатурами: *gross national product – GNP* (валовий національний продукт); *North Atlantic Treaty Organization – NATO* (Організація Північноатлантичного договору);

2) термінами-дублетами іноземного походження: *propagandist – agitator* (агітатор); *examination – expertise* (експертиза); *bankruptcy – crash, failure* (банкрутство);

3) термінами-дублетами вітчизняного (тут – англійського) походження: *safety – security* (безпека); *government bankruptcy – state bankruptcy* (державне банкрутство); *frontier trade – border trade* (прикордонна торгівля);

4) складними термінами, в яких один компонент може замінюватись іншим без будь-якої зміни в значенні або вживанні терміна: *mortality rate – death rate* (рівень смертності); *dim-sighted policy – near-sighted policy* (недалекоглядна політика); *to form a bloc – to enter into a bloc* (блокуватися);

5) різнокореневими термінами, що повністю відрізняються за формою: *messenger – herald* (вісник); *bribery – graft* (хабарництво); *power – authority* (влада);

6) однокореневими термінами з різними словотвірними афіксами: *self-finance – self-financing* (самофінансування); *advertisement – advertising* (реклама); *arbitrator – arbiter* (арбітр); *import – importation* (імпорт).

Неповними (частковими) є синоніми, що відрізняються за значенням або вживанням, або і за тим, і за іншим. Причинами неповної синонімії в терміносфері дипломатії є:

1) наявність багатьох комунікативних сфер і текстових жанрів: *regular troops – active forces – armed forces* (регулярні війська); *arms – armaments – weapons* (озброєння); *recovery program – rehabilitation plan* (програма відновлення);

2) нечітке вживання термінів фахівцями: *temporary government – provisional government – interim government* (тимчасовий уряд); *exaction – extortion* (вимагання, здирство); *publicity – advertising* (реклама); *insolvency – bankruptcy – failure* (банкрутство); *private meeting – private session* (неофіційна зустріч);

3) вплив засобів масової інформації.

Завдяки впливу засобів масової інформації термінологія дипломатії стала, до певної міри, власністю широких верств населення, адже фактично кожен зацікавлений в інформації щодо політичних подій в своїй країні та закордоном. У намагаючись донести ці події до пересічної людини, автори статей, теле- та радіопередач часто замінюють складні важкозрозумілі терміни більш простими за формою, експресивними виразами; хоча часто вони в більшій або меншій мірі відрізняються за значенням: *to stabilize – to peg* (стабілізувати); *alignment – group, grouping* (угруповання); *dactyloscopic prints – finger prints* (відбитки пальців);

4) термінологічні запозичення, включаючи інтернаціоналізацію: *militia – home guard* (ополчення); *deficit – shortage* (дефіцит); *guarantee – warrantor* (гарант);

5) американські та британські відповідники: *stockholder – shareholder* (акціонер); *black economy – underground economy* (тіньова економіка); *lawyer – solicitor* (адвокат)

Отже, будучи складовою частиною загальноживаної лексики, термінологія не може не підпорядковуватись законам і процесам розвитку та функціонування мови, за якими «лексичні одиниці задля забезпечення семантичної рівноваги мови та підвищення її комунікативної чіткості виробили здатність до акумуляції у своєму змісті нових значень або їх відтінків» [3, с. 5]. Тому в термінології відбуваються всі лексико-семантичні процеси, включаючи й синонімію, але зі своїми специфічними рисами реалізації даних процесів.

Література:

1. Вюстер Е. Международная стандартизация в технике / Е. Вюстер. – Л.-М. : Стандартиз, 1935. – 302 с.
2. Дубичинский В. В. Интернациональные омонимы, паронимы, антонимы и синонимы в русском языке : Методические рекомендации / В. В. Дубичинский. – Харьков : ХПИ, 1991. – 34 с.
3. Думашівський Я. Є. Синонімія дієслів руху у мові французької спортивної преси: Автореф. дис ... канд. філол. наук.: 10.02.05 / Я. Є. Думашівський. – Київський державний лінгвістичний ун-т. – К., 2002. – 20 с.
4. Іваницький Р. В. Елімінація синонімії в термінографічній діяльності / Р. В. Іваницький // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Германська філологія. – Чернівці, 1996. – Вип. I. – С. 94–100.
5. Кияк Т. Р. Мотивованність лексических одиниць (количественные и качественные характеристики) / Т. Р. Кияк. – Львов : Вища школа, 1988. – 162 с.
6. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте. – М. : Издательство Академии Наук СССР, 1961. – 160 с.
7. Budin G. Language Planning and Terminology Planning – Theories and Practical Strategies // International Conference on Terminology Science and Terminology Planning. In Commemoration of E. Drezen (1892-1992) (Rīga, 17-19 August 1992). – Vienna : TermNet, 1994. – P. 85–93.
8. Felber H. Terminology Manual / H. Felber. – Paris : Unesco; Infoterm, 1984. – v. XXI. – 426 p.
9. Irgl V. Synonymy in the Language of Business and Economics / V. Irgl // Special Language: From Human Thinking to Human Machines. – Philadelphia, 1989. – P. 276–281.

УДК 81'366=512,161

Є. В. Михайлова,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ТРАНСПОЗИЦІЯ – ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЯВИЩЕ У ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається транспозиція як функціональне явище в граматичній системі турецької мови, описуються три рівні взаємопереходу частин мови. Також визначаються первинні та вторинні функції частин мови.

Ключові слова: частина мови, транспозиція, синтаксичний транспозит, морфологічний транспозит, синтаксична функція.

В статье рассматривается транспозиция как функциональное явление в грамматической системе турецкого языка, описываются три уровня взаимоперехода частей речи. Также определяются первичные и вторичные функции частей речи.

Ключевые слова: часть речи, транспозиция, синтаксический транспозит, морфологический транспозит, синтаксическая функция.

The transposition as functional phenomenon in the grammatical system of the Turkish language and three levels of transposition of the part of speech are described in the article. Also defined primary and secondary functions of the part of speech.

Keywords: part of speech, transposition, syntactic transpozit, morphological transpozit, syntactic function.

Частини мови є відносними і неавтономними макрокатегоріями граматичної системи мови, що зумовлюється особливостями функціонування слів у реченні. Лексичний масив мови структурований на семантико-граматичні класи – частини мови, становить динамічну систему мовно-мисленнєвої діяльності, що забезпечує оформлення мисленнєвого змісту у висловлюванні.

Частини мови у такому діяльному механізмі вступають у системні взаємовідношення, які виявляються у їх функціональній реалізації у реченні. Частини мови як семантико-граматичні класи слів виділяються за семантичним, синтаксичним та морфологічним. «Ядрові класу притаманні узагальнено граматичне значення, що корелює з лексичним значенням слова, первинні семантико-синтаксичні та формально-синтаксичні функції і закріплені за синтаксичними функціями морфологічні показники. Узагальнене граматичне значення, утворене на базі предметного, лексико-денотативного ядра лексико-граматичного класу поширюється також на елементи з іншим лексичним значенням, але в тотожній синтаксичній позиції функціонує в ролі категоріального значення частин мови. Категорійне значення, охоплюючи ядро лексико-граматичного класу і його периферію, вказує на типові синтаксичні особливості слова» [2, с. 20].

Традиційно чотири частини мови дієслово, іменник, прикметник, прислівник визначаються за системною кореляцією семантичного та синтаксичного критеріїв: *дієслово* – семантична категорія процесуальності реалізується у первинній предикативній функції присудка; *іменник* – семантична категорія предметності реалізується у функції суб'єкта або